

POLICY BRIEF

AKO ĽUDIA REAGUJÚ NA SÚČASNÚ ENERGETICKÚ KRÍZU? LEKCIE Z VYŠEHRADSKÉJ SKUPINY

Ruská invázia na Ukrajinu, ktorá sa začala vo februári 2022 spôsobila významné psychologické, sociálne a ekonomické reakcie v Európe, najmä v energetickom sektore, v rámci ktorého sa energetická bezpečnosť, spolu s prudko rastúcimi cenami energií, stala hlavnou výzvou. Prerušenie dodávok zemného plynu a ropy z Ruska prinútilo vlády prehodnotiť svoje energetické politiky, zatiaľ čo obyvatelia začali meniť svoje správanie, čo viedlo k rozvoju občianskych iniciatív zameraných na obnoviteľné zdroje. Tieto snahy, najmä zo strany „prosumerov“ (teda ľudí, ktorí nielen spotrebúvajú energiu, ale ju aj produkujú), ktorí investovali do fotovoltických elektrární ako aj ľudí, ktorí investovali do alternatívnych zdrojov vykurovania (a chladenia), ako napríklad tepelné čerpadlá, zvyrazňujú zmeny v energetickej politike smerom k riešeniam na lokálnej úrovni. Decentralizované energetické systémy založené na obnoviteľnej energii zvyrazňujú potenciál komunit a umožňuje im to prevziať kontrolu nad svojou spotrebou energie, prinášajúc väčšiu odolnosť (napríklad aj voči vojenským zákrokom) a nezávislosť od externých energetických dodávateľov. Takáto zmena neprispieje len k udržateľnej energetickej budúcnosti, ale dokáže aj významne znížiť náklady na energiu. Avšak súčasná kríza priniesla na druhej strane aj zväčšenie problémov v oblasti energetickej chudoby.

Za účelom preskúmania takéhoto vývoja náš [výskum](#), podporený Medzinárodným vyšehradským fondom, sa zamerával na skúsenosti prosumerov, užívateľov tepelných čerpadiel a ľudí, ktorí sa dostali do energetickej chudoby. Tieto témy skúmame v rámci krajín Vyšehradskej skupiny (Česká republika, Maďarsko, Poľsko a Slovensko) pomocou série fokusových skupín, pričom naše komplexné výsledky sme uverejnili v rozsiahlej [policy správe](#). V tomto policy brief prezentujeme všeobecné zistenia z 12 uskutočnených fokusových skupín ohľadom reakcie ľudí na súčasnú energetickú krízu a navrhujeme sériu odporúčaní pre rozhodovateľov. Tento policy brief neposkytuje informácie ohľadom konkrétnych tém skúmaných počas nášho výskumu, ale zameriava sa na širšie témy, ktoré boli zvyraznené počas jednotlivých stretnutí fokusových skupín.

Bez ohľadu na skúmanú tému naši respondenti kritizovali platné pravidlá a ich neustále zmeny. Prosumeri, užívatelia tepelných čerpadiel, ale aj ľudia, ktorí zažívajú energetickú chudobu zdieľali názor, že existujúce pravidlá nie sú vždy pre nich výhodné a čo je ešte horšie, neustále zmeny týchto pravidiel robia ich porozumenie o to náročnejšie, a tak získať podporu pre nové zdroje energie (napr. fotovoltické elektrárne alebo tepelné čerpadlá), alebo získať pomoc pri splácaní účtov za energiu (teda krátkodobá pomoc so zaplatením účtov alebo dlhodobá pomoc pri investíciách zameraných na zvýšenie energetickej efektívnosti) je náročné. Navyše, respondenti poukázali na všeobecný nedostatok v oblasti transparentnosti, pričom dostupné informácie sú často nejasné, mätúce, alebo nepresné.

Participant kritizovali nedostatok informácií poskytovaných štátnymi agentúrami, ktoré sú podľa nich zodpovedné za disemináciu informácií. Takýto postoj nevyjadrovali len ľudia, ktorí mali záujem o rôzne možnosti zlepšenia svojej energetickej situácie investovaním do vlastných

energetických zdrojov, zateplenia, alebo úprav vykurovacieho systému (a hľadali tak najlepšie možné riešenia), ale aj tí participanti, ktorí už inštalovali solárne panely alebo tepelné čerpadlo. Táto druhá skupina sa navyše sťažovala, že si museli všetky informácie vyhľadať sami a často boli tieto informácie nepresné, alebo aj protichodné. Pre ľudí, ktorí zažívali energetickú chudobu toto znamenalo, že nemali informácie o tom, ako znížiť svoju energetickú spotrebu pomocou investícií do úprav svojich energetických systémov s pomocou verejných zdrojov.

Vzťahy s energetickými spoločnosťami je možné považovať za jednu z najväčších výziev, ktorým naši respondenti čelili. Okrem niekoľkých respondentov z Českej republiky všetci ostatní vyjadrili negatívne postoje voči svojim dodávateľom energie. Energetické spoločnosti sú považované za spoluzodpovedné za súčasnú energetickú krízu a niektorí prosumeri (teda ľudia, ktorí nielen konzumujú energiu, ale ju aj vyrábajú, napríklad v solárnych fotovoltaických paneloch na strechách svojich domov) dokonca tvrdili, že energetické spoločnosti sú ruka v ruke so štátom, aby tieto technológie a ich nastavenie (napríklad v oblasti regulácie) boli výhodné pre nich a nie pre prosumerov – teda vlastníkov malých slnečných elektrární. Niekoľko poľských prosumerov bolo nespokojných s ich zmluvami s energetickými spoločnosťami, pretože mali pocit, že im boli sľúbené lepšie podmienky pri predaji ich vlastnej nadprodukcie elektrickej energie, než aké nakoniec dostali. Vlastníci fotovoltaických elektrární však nemajú skutočne inú možnosť než spolupracovať s elektrickými spoločnosťami – jediná iná možnosť je sa úplne „odstrihnúť“ od siete, čo je však skôr nerealistická možnosť (najmä kvôli vysokej cene zariadení na uskladnenie elektrickej energie) a preto nie je prosumermi preferovaná.

Pomerne zaujímavým zistením bolo, že keď naši respondenti hovorili o tom, ako solárne elektrárne a tepelné čerpadlá prispievajú k ich nezávislosti, niekoľkí respondenti, najmä z Maďarska a z Poľska, nemysleli nezávislosť od externých dodávateľov energie ako Rusko, ale nezávislosť od miestnych poskytovateľov energetických služieb, teda energetických firiem. Alebo aj štátu ako tvorcu pravidiel. Treba však dodať, že nezávislosť od ruských energetických zdrojov bol taktiež jedným z faktorov ovplyvňujúci rozhodnutie investovať do solárnych panelov alebo tepelného čerpadla.

V prípade Českej republiky bol vzťah k energetickým firmám prezentovaný odlišne. Českí prosumeri vnímajú energetický trh trochu viac konzervatívne. Cítia sa bezpečnejšie a majú pocit väčšej odolnosti voči krízam, keď majú zmluvu s veľkou energetickou firmou. Toto môže byť prepojené so situáciou v rokoch 2021 a 2022, keď niekoľko (väčšinou malých, ale aj stredne veľkých) energetických firiem vyhlásilo bankrot a stotisíce odberateľov bolo odkázaných na dodávateľa poslednej inštancie. Z pohľadu ostatných krajín to môže znieť dosť paradoxne, ale českí participanti tvrdili, že práve zmluva s veľkou energetickou firmou im zaisťuje energetickú bezpečnosť.

Odporúčania

- Zlepšiť transparentnosť a prístupnosť informácií, ich presnosť a jasnosť, vrátane existujúcich podporných schém, a podporiť ich maximálny dosah na spoločnosť.
- Pravidlá musia byť stabilné a nemôžu sa meniť príliš často. Len takto bude vytvorený pevný základ pre investície do obnoviteľných zdrojov (ako napr. solárne elektrárne na

strechách domov). Toto sa týka najmä národných pravidiel (nie európskych), ktoré sa menia pomerne často.

- Zlepšiť pozíciu zákazníkov v rámci energetického trhu (vrátane prosumerov) voči dodávateľom energií tak, aby mohli nielen konzumovať, ale aj vyrábať a uskladňovať elektrickú energiu a zapájať sa do energetických komunit.
- Vlády by mali vytvoriť pravidlá ktoré zvýšia dôveru koncových zákazníkov vo fungovanie energetického trhu.